Journal of Health and Care

Vol. 20, No. 3, Autumn 2018, Pages 225-234

The Relationship between the Image of God and Self Actualization with the Death Anxiety in the Students of Tehran University

Ahmadi N[1], Sohrabi F*[1], Ghobari Bonab B[2], Azadi E[3]

1. Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
2. Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran University, Tehran, Iran
3. Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

**** Corresponding author.*** Tel: +989123947136, E-mail: sohrabi@atu.ac.ir

Received: Feb 15, 2018 Accepted: Jul 18, 2018

ABSTRACT

Background & aim: One of the important fields in youth health is the psychological dimensions requiring attention and prevention of disorders such as anxiety. Exposure to death and anxiety of the inevitability of death are universal psychological quality for human beings. The aim of the present study was to determine the relationship between God Image and Self-Actualization with death Anxiety among the university students.

Methods*:* This study was a descriptive correlational study including 206 students resided in dormitories of Tehran University. Subjects were selected by accessible sampling method. Data collection tools were Death Anxiety Scale (DAS), Self-Actualization Scale (SISA), and Index of God Image (GI). Data were analyzed by the Pearson correlation coefficient and multiple regressions using SPSS 16 software.

Results: The results of the study showed that there was a significant correlation between the image of God and the self-actualization ($p<0.01$). The components of the image of God (except the challenge component) increased by increasing individuals self-actualization. Also, there was a reverse correlation between death anxiety and components of the image of God (except the challenge component) with self-actualization ($p<0.01$). The results of multiple regression showed that the image of God and self-actualization can be used to predict the students' death anxiety.

Conclusion: It concluded that God image and self-actualization could be used to explain the death anxiety among students. Improving the image of God and self-actualization in students can reduce the anxiety of death in them.

Keywords: God Image, Death Anxiety, Self-Actualization, Students

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

رابطه تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی با اضطراب مرگ در دانشجویان دانشگاه تهران

ناصر احمدی[۱]، فرامرز سهرابی[۱]*، باقر غباری بناب[۲]، اسماعیل آزادی[۳]

۱. گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
۲. گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۳. گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
* نویسنده مسئول. تلفن: ۰۹۱۲۳۹۴۷۱۳۶ ایمیل: sohrabi@atu.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: یکی از حوزه‌های مهم سلامت جوانان دانشجو، بعد روانی آن است که نیازمند توجه و پیشگیری از اختلالاتی نظیر اضطراب در آنها است. مواجهه با مرگ و اضطراب ناشی از اجتناب‌ناپذیر بودن مرگ یک کیفیت روانشناختی جهان‌شمول برای تمامی انسان‌ها محسوب می‌شود. پژوهش حاضر به منظور تعیین رابطه بین تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی با اضطراب مرگ در بین دانشجویان انجام شد.

روش کار: این مطالعه یک پژوهش توصیفی همبستگی بود. شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر را ۲۰۶ نفر از دانشجویان ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۰ تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای جمع آوری داده ها، مقیاس اضطراب مرگ (DAS)، مقیاس خودشکوفایی (SISA) و مقیاس تصویر ذهنی از خدا (GI) بودند. داده های پژوهش با روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه و با استفاده از نرم‌افزار SPSS-16 تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج مطالعه نشان داد که بین تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی همبستگی معناداری وجود داشت ($p<۰/۰۱$) به طوری که با افزایش میزان خودشکوفایی افراد، مقادیر مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا (به جز مولفه چالش) نیز، افزایش می‌یافت. همچنین بین اضطراب مرگ و مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا (به جز مولفه چالش) با خودشکوفایی، همبستگی معکوس دیده شد ($p<۰/۰۱$). نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد که تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی، قادر به پیش بینی اضطراب مرگ در دانشجویان می باشند.

نتیجه‌گیری: براساس یافته ها، متغیرهای تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی توانایی تبیین اضطراب مرگ را در دانشجویان دارند لذا از طریق بهبود تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی در دانشجویان، می‌توان اضطراب مرگ را در آن‌ها کاهش داد.

واژه های کلیدی: تصویر ذهنی از خدا، خودشکوفایی، اضطراب مرگ، دانشجویان

دریافت: ۹۶/۱۱/۲۶ **پذیرش:** ۹۷/٤/۲۷

مقدمه

مرگ از اساسی‌ترین مسائل زندگی است که افکار، احساسات و رفتار فرد را تحت تاثیر خود قرار می‌دهد (۱). مواجهه با مرگ و اضطراب ناشی از اجتناب‌ناپذیر بودن آن یک کیفیت روان‌شناختی جهان‌شمول برای تمامی انسان‌ها محسوب می‌شود. علی‌رغم پیشرفت‌های صورت گرفته در زمینه خدمات بهداشتی، افزایش طول عمر و امکانات پیشرفته درمانی، مرگ یک واقعیت انکارناپذیر در نزد متخصصان بهداشت و سلامت محسوب می‌شود.

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

«اضطراب مرگ»[1] اصطلاحی است که به منظور مفهوم‌سازی ترس و هراس انسان از آگاهی نسبت به مرگ به کار رفته است (۲). علی‌رغم اینکه اضطراب مرگ در همه سنین دیده می‌شود ولی در میانسالان در بالاترین سطح خود قرار داشته و در سالمندان ثابت باقی می‌ماند (۳). افراد میانسال در مقایسه با سالمندان اضطراب مرگ بیشتری را تجربه می‌کنند، زیرا بین خواسته‌های خود و زمان مورد انتظار سپری شده در زندگی خود، ناهماهنگی احساس می‌کنند. بنابراین، تفاوت مهمی در میزان آگاهی هوشیارانه از اضطراب مرگ در سنین رشدی متفاوت، به چشم می‌خورد (٤). اضطراب مرگ تهدید قابل ملاحظه‌ای برای بهزیستی روان‌شناختی می‌تواند به شمار رود که این امر به ویژه در افراد جوان‌تر، نمود بیشتری پیدا می‌کند (۵).

یکی از متغیرهایی که میزان تجربه اضطراب مرگ را تحت تاثیر قرار می‌دهد، دینداری و سازه‌های مرتبط با آن است (۶). در طول پیوستار از سنین پایین تا بزرگسالی، سطح دینداری افراد می‌تواند تاثیر عمیقی بر میزان اضطراب مرگ تجربه شده توسط افراد در طول زندگی داشته باشد (۷). بررسی‌های صورت گرفته روی سالمندان نشان می‌دهند که باور به عذاب و پاداش پس از مرگ، پیش‌بینی‌کننده رابطه بین اضطراب مرگ و دینداری است (۳). از مفاهیم وابسته به دینداری و معنویت «تصویر ذهنی از خدا»[2] است. تصویر ذهنی مثبت از خدا ارتباط معکوسی با گستره وسیعی از اختلالات روانی دارد (۸). پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که تصویر ذهنی از خدا در بیماران روانی نسبت به افراد عادی، منفی‌تر است. این امر روشن‌کننده ارتباط تنگاتنگ تصویر ذهنی از خدا با سلامت روان است. افرادی که تصویر ذهنی مثبت‌تری از خداوند دارند اضطراب پایین‌تری را تجربه می‌کنند و افرادی که خداوند را تنبیه‌کننده می‌دانند، اضطراب و پرخاشگری بالاتری نسبت به دیگران نشان می‌دهند (۹،۱۰). نتایج پژوهش‌های منصورنژاد و همکاران (۱۱)، محمدزاده و همکاران (۱۲)، اردلت[3] (۱۳)، تورسون[4] و همکاران (١٤) و رزماسن[5] و همکاران (۱۵) نشان دادند افراد مذهبی‌تر، ترس از مرگ کمتری داشته و آمادگی بیشتری برای پذیرش این واقعیت دارند. همچنین اردلت و همکاران (۱۶) و علی اکبری دهکردی و همکاران (۱۷) دریافتند که نگرش مذهبی مثبت با پذیرش مرگ و کاهش اضطراب مربوط به آن همبستگی دارد. مذهب مفهوم گسترده‌ای دارد که حمایت و مشارکت اجتماعی، جهان بینی، باورها و رسوم فرهنگی را دربر می‌گیرد و با ارائه معنا برای افراد، آنها را برای فقدان و جدایی و همچنین احتمال مرگ خودشان آماده تر می‌کند.

بررسی ادبیات پژوهشی اضطراب مرگ نشان می‌دهد که «خودشکوفایی»[6] و سازه‌های مرتبط با آن از جمله عواملی هستند که می‌توانند اضطراب مرگ را در افراد تعدیل کنند. میل به خودشکوفایی، انگیزه بنیادین همه انسان‌ها است (۱۸) و روانشناسانی مانند گلدشتین[7]، آنجلا[8]، راجرز[9] و کوبس[10] نیز در پژوهش‌های خود به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. افراد وقتی به دوران بزرگسالی می‌رسند دست به مرور زندگی خود می‌زنند و در صورت یافتن معنا یا هدف در زندگی، به یکپارچگی می‌رسند. طبق این نظریه بزرگسالانی که به این سطح از یکپارچگی می‌رسند باید کمترین میزان اضطراب مرگ را داشته و به یک زندگی معنادار دست پیدا کنند (۱۹).

هرچند یافته‌های پژوهشی ذکرشده به شکل مستقیمی به بررسی چگونگی رابطه بین تصویر ذهنی

[1] Death Anxiety
[2] God Image
[3] Aardelt
[4] Thorson
[5] Rasmaussen
[6] Self Actualization
[7] Goldstein
[8] Angela
[9] Rogers
[10] Combs

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]
[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

از خدا و اضطراب مرگ در افراد نپرداخته‌اند اما متغیرهای پیش‌بین و ملاک مطرح شده در این پژوهش‌ها ارتباط نزدیکی با مفاهیم اضطراب مرگ دارد. از این رو به نظر می‌رسد تصویر ذهنی مثبت از خداوند از طریق متغیرهای مطرح شده در روان شناسی مثبت‌نگر نظیر امید و مکانیزم‌های مقابله معنوی مانند صبر، بخشش و... بتواند میزان اضطراب مرگ افراد را کاهش دهد. از سوی دیگر به نظر می‌رسد داشتن تصویر ذهنی مثبت از خداوند و به دنبال آن بهره‌گیری از مکانیزم‌های مقابله معنوی قادر به تسهیل فرایند خودشکوفایی از طریق کمک‌نمودن به رشد و گسترش روابط بین فردی و تنظیم هیجان‌های درون فردی و برون فردی بوده و از این طریق بر کاهش اضطراب مرگ، اثرگذار باشد. با عنایت به نتایج مطالعات تورسون و همکاران، لونتو[1] و همکاران که حکایت از اضطراب مرگ بالاتر افراد جوان نسبت به سالمندان دارد (۲۳-۲۰)، بررسی این موضوع و عوامل موثر در آن در نسل جوان حائز اهمیت می‌باشد. لذا این مطالعه با هدف تعیین ارتباط بین تصویر ذهنی از خداوند و خودشکوفایی با اضطراب مرگ در دانشجویان دانشگاه تهران، انجام گرفت.

روش کار

پژوهش حاضر یک مطالعه توصیفی همبستگی بود. برای منظور از بین دانشجویان ساکن در کوی دانشگاه تهران در سال ۱۳۹۰، تعداد ۲۰۶ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. انتخاب خوابگاه‌ها بصورت تصادفی از میان خوابگاه‌های موجود در کوی دانشگاه تهران انجام گرفت. معیارهای ورود به مطالعه، تحصیل در دانشگاه تهران، غیر بومی بودن دانشجو، عدم مصرف داروهای تاثیرگذار بر خلق‌وخو، عدم فوت عزیزان در سه ماه اخیر و اعلام رضایت آگاهانه برای شرکت در این مطالعه بودند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های مقیاس اضطراب مرگ[2] (DAS)، مقیاس خودشکوفایی[3] (SISA) و مقیاس تصویر ذهنی از خدا (GI) استفاده شد. مقیاس اضطراب مرگ، ابزاری است که نگرش‌های افراد نسبت به موضوعات مرتبط با مرگ را می‌سنجد. برخلاف مقیاس‌های مشابه، مقیاس اضطراب مرگ تمپلر[4] می‌کوشد تا دامنه وسیعی از تجربیات مرتبط با مرگ را اندازه‌گیری کند. این مقیاس دارای پانزده گویه است. پاسخ‌دهندگان باید نظر خود را به صورت درست و غلط نسبت به هر گویه مشخص کنند. روایی صوری این پرسشنامه بالا است و به زبان‌های مختلف عربی، آلمانی، اسپانیایی، چینی، کره‌ای، آفریقایی و ژاپنی ترجمه شده و در بررسی پایایی این ابزار به روش باز آزمایی، عدد ۰/۸۳ گزارش شده است (۱۱). غباری بناب و حدادی کوهسار (۲۰۱۱) این ابزار را از انگلیسی به فارسی ترجمه کرده و پایایی آن را با ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۶ محاسبه کردند (۲٤). در پژوهش حاضر نیز، آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آمد.

مقیاس خودشکوفایی (SISA)، اعتقادات، نگرش‌ها و رفتارهایی را که شاخصی از سطوح خودشکوفایی می‌باشند، اندازه‌گیری می‌کند. خودشکوفایی بعدی از شخصیت است که از نظریات انسان گرایی مشتق شده است. SISA مقیاسی است که متغیرهای دینی را اندازه‌گیری نمی‌کند اگر چه با کارکرد خود ارتباط دارد و با پژوهش‌های صورت گرفته راجع به دینداری نیز ارتباط زیادی دارد. این ابزار ۱۵ گویه‌ای به وسیله جونز و کروندال[5] (۱۹۸۶) به عنوان جایگزینی برای مقیاس جهت‌گیری فردی[6] (POI) با ۱۵۰ آیتم ساخته شد که ۷ گویه آن مثبت و ۸ گویه آن منفی است. در مقیاس SISA پاسخ دهنده میزان موافقت یا مخالفت خود را در یک پیوستار چهارگزینه‌ای مشخص می‌کند.

[1] Lonetto

[2] Death Anxiety Scale
[3] Short Index of Self-Actualization
[4] Templer
[5] Jones & Crandall
[6] Personal Orientation Inventory

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]
[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

جونز و کروندال ضریب همسانی درونی این ابزار را ۰/۶۵ (۲۵) و حسینی دولت آبادی و همکاران، ۰/۶۷ گزارش کردند (۲۶). در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه، ۰/۸۲ به دست آمد.

مقیاس تصویر ذهنی از خدا که در سال ۱۹۹۷ توسط لارنس ساخته شد شامل ۷۲ ماده و ۶ عامل تاثیرپذیری[1]، مشیت الهی[2]، حضور[3]، چالش[4]، پذیرش[5] و خیرخواهی[6] می‌باشد. هدف این مقیاس ارزیابی احساسات افراد نسبت به خدا می‌باشد که در مقیاس لیکرت سنجیده می‌شود. ضریب آلفای کرونباخ که نشان‌دهنده همسانی درونی سوالات آزمون است برای هر یک از عوامل فوق به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۹۴، ۰/۸۶، ۰/۹۰، ۰/۹۱ به دست آمده است (۲۷). در پژوهش حدادی کوهسار و همکاران (۲۸) نیز، ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از عوامل فوق به ترتیب برابر ۰/۸۰، ۰/۴۱، ۰/۸۸، ۰/۵۱، ۰/۸۱ و۰/۸۲ بود و در پژوهش حاضر ضرایب آلفای کرونباخ عوامل شش‌گانه فوق به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۶۶، ۰/۸۴، ۰/۶۱، ۰/۸۷ و ۰/۸۰ محاسبه گردید. نحوه انجام کار به این صورت بود که محقق به خوابگاه‌های دانشجویان دانشگاه تهران مراجعه کرد و اهداف مطالعه را به شرکت‌کنندگان توضیح داد. قبل از توزیع پرسشنامه‌ها بین شرکت‌کنندگان، رضایت آگاهانه از آن‌ها جهت شرکت داوطلبانه در پژوهش اخذ گردید و در خصوص محرمانه بودن کلیه اطلاعات ارائه شده از سوی آنان، اطمینان داده شد. سپس پرسشنامه‌ها بین دانشجویان توزیع و در زمینه تکمیل آن راهنمائی‌های لازم صورت پذیرفت. پس از جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات وارد نرم افزار SPSS-16 گردید و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه انجام شد.

[1] Influence
[2] Porvidence
[3] Presence
[4] Choleuge
[5] Acceptance
[6] Benovalence

یافته‌ها

شرکت کنندگان در پژوهش را دانشجویان ساکن خوابگاه‌های دانشگاه تهران تشکیل دادند که محدوده سنی آنها بین ۳۱-۱۹ و میانگین و انحراف معیار سن آن‌ها ۲/۴۵±۲۵/۵۱ سال بود. بر اساس نتایج، مولفه‌های حضور، پذیرش و خیرخواهی بالاترین نمرات را در دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه اخذ کردند در حالی که متغیرهای چالش و اضطراب مرگ، نمرات کمتری را به دست آوردند (جدول ۱).

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای تصویر ذهنی از خدا، خودشکوفایی و اضطراب مرگ در دانشجویان دانشگاه تهران (N=206)

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
تاثیرپذیری	۳۰/۰۷	۹/۷۳
مشیت الهی	۳۳/۳۰	۱۱/۳۰
حضور	۳۶/۶۹	۱۲/۲۷
چالش	۲۵/۹۰	۵/۹۵
پذیرش	۳۶/۱۶	۱۰/۷۹
خیرخواهی	۳۶/۱۵	۱۰/۰۴
خودشکوفایی	۳۴/۸۳	۹/۳۷
اضطراب مرگ	۲۲/۶۳	۴/۰۶

جدول ۲ ماتریس ضریب همبستگی پیرسون را برای بررسی فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد. بر اساس آن، ارتباط مثبت و مستقیمی بین خودشکوفایی و مولفه‌های تاثیرپذیری، مشیت الهی، حضور، پذیرش و خیرخواهی تصویر ذهنی از خدا دیده شد. در حالی که بین مولفه چالش با خودشکوفایی، رابطه منفی و معکوس وجود داشت. نتایج نشان داد بین اضطراب مرگ و مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا یعنی تاثیرپذیری، مشیت الهی، حضور، پذیرش و خیرخواهی ارتباط منفی و معکوس وجود داشت. در حالی که بین اضطراب مرگ و مولفه چالش ($r=۰/۱۵$ و $p<۰/۰۵$) ارتباط معنی‌دار مثبتی مشاهده گردید. بین اضطراب

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]
[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

مــرگ و خودشــکوفایی (r= -۰/٦٤ و p<۰/۰۱) نیــز، رابطه منفی و معکوسی دیده شد.

جدول ۲. ماتریس همبستگی تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی و اضطراب مرگ در دانشجویان دانشگاه تهران

متغیر	تاثیرپذیری	مشیت الهی	حضور	چالش	پذیرش	خیر خواهی	خودشکوفایی	اضطراب مرگ
تاثیر پذیری	۱							
مشیت الهی	۰/۳۳۳**	۱						
حضور	۰/٤۲۶**	۰/۸۳۸**	۱					
چالش	۰/۰۲۲	-۰/۳۷۷**	-۰/۲۶۲**	۱				
پذیرش	۰/۳۵۹**	۰/۸۰۶**	۰/۸۶۳**	-۰/۲۹۸**	۱			
خیر خواهی	۰/۳۸۹**	۰/۶۹۳**	۰/۸۰٤**	-۰/۰۵٤	۰/۸۱۳**	۱		
خودشکوفایی	۰/۳٤۷**	۰/۶۷۷**	۰/۷٤٤**	-۰/۱۸۳**	۰/۷۷٤**	۰/۸۱۱**	۱	
اضطراب مرگ	-۰/۳۱۵**	-۰/۶۵۲**	-۰/۶۵۵**	۰/۱۵*	-۰/۶۷٤**	-۰/۶۱۷**	-۰/۶٤۹**	۱

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

جدول ۳ نشان می‌دهد که از بین مولفه‌های شش‌گانه تصویر ذهنی از خدا، فقط دو مولفه پذیرش و مشیت الهی قادر به پیش بینی اضطراب مرگ بودند. خودشکوفایی نیز به عنوان یک عامل پیش‌بینی‌کننده برای اضطراب مرگ محسوب شد. بر اساس نتایج، مولفه پذیرش ٤۵ درصد از واریانس اضطراب مرگ را پیش‌بینی می‌کرد. با اضافه کردن خودشکوفایی، میزان ضریب تعیین به ٤۹ درصد افزایش یافت. همچنین با اضافه شدن مولفه مشیت الهی، این میزان به ۵۲ درصد رسید.

جدول ۳. ضرایب تعیین مولفه‌های پذیرش، مشیت الهی و خودشکوفایی

متغیر	R	R^2	ΔR^2	S. E. E.	Sig.
پذیرش	۰/۶۷٤[a]	۰/٤۵٤	۰/٤۵۱	۳/۰۰۸۹۹	۰/۰۰۱
خودشکوفایی	۰/۷۰۳[b]	۰/٤۹٤	۰/٤۸۹	۲/۹۰۲۰۶	۰/۰۰۱
مشیت الهی	۰/۷۲۱[c]	۰/۵۱۹	۰/۵۱۲	۲/۸۳۷۱۰	۰/۰۰۱

جدول ٤ نیز نشان می‌دهد که مولفه‌های پذیرش (p=۰۰۱ ، F=۱۶۹) و مشیت الهی (p=۰۰۱ ، F=۹۹) و خودشکوفایی (p=۰۰۱، F=۷۲) قادر به پیش‌بینی اضطراب مرگ هستند.

جدول ٤. نتایج آنالیز واریانس برای پیش بینی اضطراب مرگ از طریق متغیرهای پیش بین مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی

متغیر		S. S.	Df	M.S.	F	Sig.
پذیرش	رگرسیون	۱۵۳٤/۶۷۸	۱	۱۵۳٤/۶۷۸	۱۶۹/۵۰۳	۰/۰۰۱[a]
	باقیمانده	۱۸٤۷/۰۱۶	۲۰٤	۹/۰۵٤		
	کل	۳۳۸۱/۶۹٤	۲۰۵			
خودشکوفایی	رگرسیون	۱۶۷۲/۰٤۱	۲	۸۳۶/۰۲۱	۹۹/۲۶۷	۰/۰۰۱[b]
	باقیمانده	۱۷۰۹/۶۵۳	۲۰۳	۸/٤۲۲		
	کل	۳۳۸۱/۶۹٤	۲۰۵			
مشیت الهی	رگرسیون	۱۷۵۵/۷۶۷	۳	۵۸۵/۲۵۶	۷۲/۷۱۰	۰/۰۰۱[c]
	باقیمانده	۱۶۲۵/۹۲۷	۲۰۲	۸/۰٤۹		
	کل	۳۳۸۱/۶۹٤	۲۰۵			

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

یافته‌ها نشان داد مولفه پذیرش، بالاترین ضریب اثر (β=٪-۶۷) را داشت یعنی از بالاترین قدرت پیش‌بینی‌کنندگی اضطراب مرگ برخوردار بود. بعد از مولفه پذیرش، متغیرهای خودشکوفایی (β=٪-۳۱) و مشیت الهی (β=٪-۲۶) در رتبه‌های بعدی قرار داشتند (جدول ۵).

جدول ۵. ضرایب اثر برای متغیر اضطراب مرگ از طریق متغیرهای پیش بین مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی

متغیر	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	T	Sig.
	B	S. E.	Beta		
پذیرش	-۰/۲۵۳	۰/۰۱۹	-۰/۶۷٤	-۱۳/۰۱۹	۰/۰۰۱
پذیرش	-۰/۱۶۱	۰/۰۳	-۰/٤۲۷	-۵/٤۲۱	۰/۰۰۱
خودشکوفایی	-۰/۱۳۸	۰/۰۳٤	-۰/۳۱۸	-٤/۰۳۹	۰/۰۰۱
پذیرش	-۰/۰۹۰	۰/۰۳۶	-۰/۲۳۸	-۲/٤۵۷	۰/۰۱۵
خودشکوفایی	-۰/۱۲۳	۰/۰۳٤	-۰/۲۸۳	-۳/۶۳۸	۰/۰۰۱
مشیت الهی	-۰/۰۹۷	۰/۰۳۰	-۰/۲۶۹	-۳/۲۲۵	۰/۰۰۱

بحث

بر اساس یافته‌های این مطالعه بین اضطراب مرگ و مولفه‌های تصویر ذهنی از خدا یعنی تاثیرپذیری، مشیت الهی، حضور، پذیرش و خیرخواهی ارتباط منفی و معکوس وجود داشت، یعنی هرچه بر میزان تاثیرپذیری، مشیت الهی، حضور، پذیرش و خیرخواهی افزوده می‌شد میزان اضطراب مرگ کاهش می‌یافت. نتایج رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که تصویر ذهنی از خدا، از پیش بینی کننده‌های منفی اضطراب مرگ در دانشجویان می‌باشد. نتایج تحقیق حاضر با پژوهش‌های منصورنژاد و همکاران (۱۱)، محمدزاده و همکاران (۱۲)، اردلت (۱۳)، تورسون و همکاران (۱٤)، رزماسن و همکاران (۱۵)، اردلت و همکاران (۱۶) و علی اکبری دهکردی و همکاران (۱۷) همخوانی دارد. به نظر می‌رسد افرادی که تصویر ذهنی بهتری از خدا دارند، دید مثبتی نسبت به رویدادها و حوادث داشته و پذیرش مرگ بیشتر و در نتیجه اضطراب مرگ کمتری را نشان می‌دهند. تمامی مذاهب بزرگ دنیا یک آمادگی برای مرگ فراهم می‌آورند و در نتیجه افرادی که اعتقادات مذهبی مثبت و رابطه بهتری با پروردگار خویش دارند، مرگ را به عنوان یک فرآیند طبیعی می‌دانند و حسی از معنی برای آنان فراهم می‌سازد که غیرقابل اجتناب بودن مرگ به عنوان یک بحران وجودی ذاتاً افراد را به نیاز برای یافتن معنی در زندگی و دیدگاه پذیرش مرگ بجای اضطراب مرگ هدایت می‌کند (۱۱). جانگ[1] و همکاران معتقدند اضطراب مرگ بستگی به هویت مذهبی افراد داشته و افراد مذهبی، هراس کمتری از مرگ دارند و اعتقادات آنان قوی‌تر از افراد غیرمذهبی که ترس از مرگ بیشتری دارند، می‌باشد (۲۹). به علاوه، ارتباط با خدا سبب درک درست از مرگ و بهزیستی روانی در افراد می‌شود (۳۰). ترس از فناپذیری که یکی از دلایل اضطراب مرگ است با داشتن تصویر مثبت از خدا در تناقض است. اعتقاد به زندگی پس از مرگ به عنوان یک مانع موثر در برابر اضطراب مرگ عمل نموده و از این طریق به ارتقاءِ بهزیستی و کاهش اضطراب مرگ کمک می‌کند.

همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین اضطراب مرگ و خودشکوفایی ارتباط منفی و معکوس وجود دارد. این یافته بدین معنا است که هرچه قدر بر میزان اضطراب مرگ افزوده می‌شود از میزان خودشکوفایی افراد کاسته می‌شود و بالعکس. براساس نتایج این مطالعه، متغیر خودشکوفایی، یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های منفی اضطراب مرگ می‌باشد.

[1] Jong

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

هرچند بین متغیر اضطراب مرگ و خودشکوفایی پژوهش مستقلی صورت نگرفته است اما بین مختصات متغیر خودشکوفایی مانند هدفمندی با اضطراب مرگ پژوهش‌هایی انجام شده است که همسو با یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشد. کوئین[1] و همکاران، بین اضطراب مرگ و احساس هدفمندی در زندگی ارتباط پیدا کردند. این محققان دریافتند که افراد برخوردار از احساس هدفمندی کمتر در زندگی از اضطراب مرگ و حساسیت بیشتری نسبت به آینده زندگی خود، رنج می‌برند. هر اندازه افراد مسن‌تر می‌شوند، به نظر می‌رسد آگاهی از آینده و ادراک از نقش مثبت خود در آینده در آن‌ها کمرنگ‌تر می‌شود. این امر به نوبه خود باعث می‌شود که سطوح سلامت تحت تاثیر متغیرهای مرتبط با اضطراب مرگ کاهش پیدا کند. با توجه به نظریه خودشکوفایی مازلو[2]، افرادی که در رسیدن به خودشکوفایی یا در تحقق بخشیدن به توان بالقوه خود به عنوان یک انسان باز می‌مانند، در مقایسه با افراد خودشکوفا و موفق، اضطراب مرگ بالاتری را تجربه می‌کنند (۳۱).

به اعتقاد اریکسون[3] افراد با پشت سرگذاشتن سن، بحران‌هایی را تجربه می‌کنند تا به سطحی از «یکپارچگی خود» در زندگی برسند. به طوری که این یکپارچگی در فرد منجر به دستیابی به معنا و پذیرش در زندگی می‌شود. طبق این نظریه، بزرگسالانی که به این سطح از یکپارچگی می‌رسند باید کم ترین میزان اضطراب مرگ را داشته باشند. با توجه به ویژگی‌های افراد خودشکوفا که بسیاری از آنها مشابه ویژگی‌های افرادی است که در بررسی‌های انجام شده میزان کمتری از اضطراب مرگ را نسبت به سایر افراد تجربه کرده‌اند، این طور به نظر می‌رسد که بین داشتن ویژگی‌های خودشکوفایی مانند امید، تجربیات عرفانی، روابط بین فردی عمیق، نیاز به خلوت کردن با خود، پذیرش خود و دیگران و... با تجربه سطوح پایین اضطراب مرگ رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد. اساساً فردی که سطوح بالایی از اضطراب مرگ را تجربه می‌کند قادر به پیمودن مسیر خودشکوفایی نیست. لذا میل به خودشکوفایی و رسیدن به آن مستلزم تجربه میزان کمی از اضطراب مرگ می‌باشد (۱۹).

در خصوص ارتباط بین تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی نتایج نشان داد که بین این دو متغیر، رابطه مثبت معناداری وجود داشت. این بدین معنا است که هر چه بر میزان خودشکوفایی افراد افزوده می‌شود، مقادیر تاثیرپذیری، مشیت الهی، حضور، پذیرش و خیرخواهی نیز بیشتر می‌گردد. در حالی که بین مولفه چالش با خودشکوفایی رابطه منفی و عکس وجود دارد یعنی هرچه بر میزان خودشکوفایی افراد افزوده می‌گردد، از میزان چالش کاسته می‌شود. این یافته همسو با یافته‌هایی است که در زمینه ارتباط بین تصویر ذهنی از خدا با مفاهیم مرتبط به خودشکوفایی به دست آمده است. نتایج تحقیقات جانوویاک[4] و همکاران نشانگر تاثیر مثبت مراقبه و آرامش عضلانی بر افزایش خودشکوفایی بود (۳۲). در تحقیق برام[5] و همکاران روی افراد سالخورده نتایج نشان دهنده ارتباط معنی دار بین احساس نارضایتی از خدا با ناامیدی، احساس افسردگی، احساس گناه و نیز علائم افسردگی بود (۳۳). داشتن تصویر ذهنی مثبت از خدا که ریشه در تجربیات هیجانی سال‌های ابتدایی زندگانی دارد با گام برداشتن در سلسله مراتب نیازها و پیمودن مسیر خودشکوفایی ارتباط مثبت و مستقیمی دارد.

از محدودیت‌های این پژوهش، کمبود مطالعات مشابه به خصوص در مورد ارتباط خودشکوفایی و اضطراب مرگ بود که امکان مقایسه نتایج این مطالعه

[1] Queen
[2] Maslow
[3] Ericsson

[1] Janowiak
[2] Braam

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]
[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

را با سایر پژوهش‌ها با محدودیت مواجه می‌ساخت. همچنین با توجه به اینکه پژوهش حاضر در بین دانشجویان انجام شده است در تعمیم نتایج آن به گروه‌های دیگر، باید احتیاط نمود.

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان‌دهنده ارتباط بین تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی با اضطراب مرگ در دانشجویان بود. به طوری که این متغیرها، توانستند قابلیت پیش‌بینی اضطراب مرگ را در بین دانشجویان داشته باشند. بنابراین نتایج پژوهش حاضر را می‌توان در کاهش اضطراب مرگ دانشجویان به کار بست. پیشنهاد می‌شود در فرایند رشد افراد توجهی بیش از پیش به موضوع دلبستگی شود و ایجاد الگوی دلبستگی ایمن در سبک‌های فرزندپروری به ویژه در مراکز تعلیم و تربیت نهادینه شود. همچنین در راستای خود شکوفایی هر چه بیشتر و در نتیجه کاهش کلی اضطراب مرگ در افراد به ایجاد زمینه‌های مساعد برای پرورش نیروهای درونی که فرد را به سمت خودشکوفایی سوق می‌دهد، پرداخته شود.

تشکر و قدردانی

این مطالعه از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی عمومی دانشگاه علامه طباطبایی با عنوان «رابطه بین تصویر ذهنی از خدا و خودشکوفایی با اضطراب مرگ در دانشجویان دانشگاه تهران» و با کد ۹۷۵٤٤۹ استخراج گردیده است. نویسندگان از تمامی دانشجویانی که در پژوهش حاضر همکاری داشتند، کمال تشکر را دارند.

References

1- Şahan E, Eroğlu MZ, Karataş MB, Mutluer B, Uğurpala C, Berkol TD. Death anxiety in patients with myocardial infarction or cancer. The Egyptian Heart Journal. 2018, https://doi.org/ 10.1016/j.ehj. 2018.04.003.

2- Abdel-Khalek AM, Tomas-Sabado J. Anxiety and death anxiety in Egyptian and Spanish nursing students. Death Studies. 2005;29(2):157-69

3- Fortner BV, Neimeyer RA. Death anxiety in older adults: A quantitative review. Death Studies. 1999; 23, 387–411.

4- Cicirelli VG. Fear of death in mid-old age. The Journals of Gerontology: Psychological Sciences. 2006;61B(2):P75-P81.

5- Cohen AB, Pierce Jr JD, Chambers J, Meade R, Gorvine BJ, Koenig HG. Intrinsic and extrinsic religiosity, belief in the after life, death anxiety, and life satisfaction in young Catholics and Protestants. Journal of Research in Personality. 2005;39(3):307-24.

6- Neimeyer RA, Wittkowski J, Moser RP. Psychological research on death attitudes:An overview and evaluation. Death Studies. 2004; 28, 309–340.

7- Benton JP, Christopher AN, Walter MI. Death anxiety as a function of aging anxiety. Death Studies. 2007; 31, 337–350.

8- Hill PC, Hall TW. Relational schemas in processing one’s image of God and self. Journal Psychology and Christianity. 2002; 21(4), 365-373.

9- Braam AW, Mooi B, Schaap jonker J, Van Tilburg WDJ. ” God image and Five-Factor model personality characteristics in later life: A study among inhabitants of sassenheeim in the Netherlands mental health, religion & culture.2008; 11.6, pp.547-559.

10- Flannelly kJ, Galek K, Ellison CG, Koeng H. Beliefs about God, Psychiatric Symptoms, and Evolutionary Psychiatry. Journal of Religion and Health. 2009; 49 (2): 246-61.

11- Mansour Nezhad Z, kjabaf M, Kiani F, Pour Seyyed R. The relationship between religious orientation (internal, external) and gender with death anxiety among students. New Findings in Psycology. 2011;5(15):133-41 [Persian].

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]

12- Mohammadzadeh A, Jafari E, Hajlu N. Relationship death anxiety with religious coping methods, styles of attachment to God and practice to religious beliefs. Culture in the Islamic University. 2015;5(15):259-72 [Persian].
13- Ardelt M. Effects of religion and purpose in life on elders' subjective well-being and attitudes toward death. Journal of Religious Gerontology. 2003;14(4):55-77.
14- Thorson JA ,Powell FC. Meanings of death and intrinsic religiosity. Journal of Clinical Psychology. 1990;46(4):379-91.
15- Rasmussen CH, Johnson ME. Spirituality and religiosity: relative relationships to death anxiety. OMEGA: Journal of Death and Dying. 1994;29(4):313-18.
16- Ardelt M, Koenig CS. The role of religion for hospice patients and relatively healthy older adults. Research on Aging. 2006;28(2):184-215.
17- Aliakbari DM, Oeaki M, Barghi IZ. Relation between religious orientation with anxiety about death, and alienation in aged peoples (seniors) in Tehran. Social Psychology Research. 2011;1(2):140-59.
18- Patterson CH. The therapeutic relationship: foundations for an eclectic psychotherapy. the University of Michigan; 1985.
19- Erikson EH. Childhood and society: New York: Norton & Company; 1993.
20- Robah K. Determinants of existential death anxiety: a cross-sectional survey study on the effect of age, gender and religious affiliation on death anxiety. Bachelor thesis, Department of Psychology, Health & Technology. University of Twente; 2017.
21- Thorson JA, Powell F. Elements of death anxiety and meanings of death. Journal of Clinical Psychology. 1988;44(5):691-701.
22- Lonetto R, Templer DI. Death anxiety. Washington DC: Hemisphere Publishing Crop; 1986.
23- Thorson JA, Powell F. Personality, death anxiety, and gender. Bulletin of the Psychonomic Society. 1993;31(6):589-90
24- Haddadi Koohsar A, Ghobari Bonab B. Relation between quality of image of God with anxiety and depression in college students. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2011;29:252-59.
25- Jones A, Crandall R. Validation of a short index of self actualization. Personality and Social Psychology Bulletin. 1986;12(1):63-73.
26- Hosseni Dowlatabadi H, Sadeghi A, Saadat S, Khodayari H. Relationship between self-efficacy and self-actualization with coping strategies among students. Research in Medical Education, 2014;6(1):10-18 [Persian].
27- Lawrence R, T. Measuring the Image of God: the God image inventory and the God image scales. Journal of Psychology and Theology. 1997;25(2):214-26.
28- Ghobari Bonab B, Haddadi Koohsar AA. Relation between image of God with hostility and interpersonal sensitivity in college students. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2010;5:970-74.
29- Jong J, Bluemke M, Halberstadt J. Fear of death and supernatural beliefs: developing a new supernatural belief scale to test the relationship. European Journal of Personality. 2013;27(5):495-506.
30- Jafari F. The role of perception of God and attitude to death in psychological well-being of students. International Journal of Humanities and Cultural Studies (IJHCS). 2016;1(1): 2125-36.
31- Rowatt W, Kirkpatrick LA. Two dimensions of attachment to God and their relation to affect, religiosity, and personality constructs. Journal for the Scientific Study of Religion. 2002;41(4):637-51.
32- Janowiak JJ, Hackman R. Meditation and college students self-actualization and rated stress. Psychological Reports. 1994;75(2):1007-1.
33- Braam AW, Mooi B, Schaap Jonker J, Van Tilburg WDJ. God image and five-factor model personality characteristics in later life: a study among inhabitants of sassenheeim in the Netherlands. Mental Health, Religion & Culture. 2008;11(6):547-59.

[Downloaded from hcjournal.arums.ac.ir on 2025-04-21]

[DOI: 10.29252/jhc.20.3.225]